

Підводячи підсумки, можна констатувати, що універсальних рецептів вирішення усіх можливих проблем перекладу як транскультурного спілкування, не існує. Однак усвідомлення конкретних складнощів, що постають перед перекладачами, може допомогти їм успішно розв'язати ці проблеми, або хоча б намітити шляхи їхнього розв'язання. І ця тема здається надзвичайно актуальною, адже ми, українці, є повноцінною зрілою нацією, яка має право розвивати свою культуру і знаходити її справжнє місце у світовому контексті. Ми будемо новий діалог із Європою, яка заслуговує на знання та повагу. А заради цього варто мати адекватне уявлення і про середній рівень, і про найвищі досягнення конкретних західних культур, що неможливе без публікації оригіналів та створення коректних україномовних перекладів репрезентативних та популярних літературних творів.

3.4. ПРОГРАМА СЕТІ -СЕТІ В КУЛЬТУРІ МОДЕРНУ І ПОСТМОДЕРНУ: ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ПРОБЛЕМИ КОНТАКТУ

Прошло вже понад шість десятиліть із часу початку практичних пошуків радіосигналів **позаземних цивілізацій** (ПЦ). У середині минулого століття в універсумі культури зрілого Модерну вперше виникли реальні передумови для якісно нового повороту у розвитку концепції **позаземного розуму** (ПР), її переходу з умовляючої, натурфілософської площини до соціально-діяльній, конкретно наукової, техніко-технологічної – пошуків радіосигналів ПЦ як наочної маніфестації буття Розуму у Всесвіті.

Із легкої руки Рудольфа Пешека (1905-1989), чеського професора, пошуки сигналів від ПЦ отримали влучну аббревіатуру «СЕТІ» (від англ. Communication with ExtraTerrestrial Intelligents – зв'язок із позаземним розумом (зазвичай, тлумачиться як цивілізаціями)). У семантичне поле культури зрілого Модерну, постмодерну, з 1965 року, не тільки органічно увійшло поняття «СЕТІ», але й воно виявилось здатним до подальших трансформацій, уточнень змісту і обсягу. Протягом наступних десятиліть, попри наростання труднощів на шляху пошуків радіосигналів від ПЦ, відсутності радіоконтактів із ними, відсутності інших форм Контакту з ПЦ в

широкому сенсі, аббревіатура «СЕТІ», трансформувалося у «SETI» (відповідно Search for... – пошук позаземного розуму). Але по при стійке «Мовчання Космосу» в соціокультурному просторі відтворюються надії на Контакт із ПЦ, плекаються надії на його невідворотнє встановлення.

Актуальність проблеми встановлення Контакту земного людства з ПЦ зумовлена низкою факторів, як суто наукового, так і загальнокультурного планів. Роботи в сфері СЕТІ – SETI перетворюються на фактор формування конче необхідної *інтегральної наукової картини світу* (НКС), долання «розірваності» локальних НКС, які створюються астрономією, космологією, біологією, філософією, соціологією, глобалістикою тощо. Варто враховувати, що роботи в сфері СЕТІ – SETI стають дедалі активнішим джерелом нових супутніх технологій, сфера застосування яких невпинно розширюється.

Перетворення проблеми буття ПР у загальнокультурну проблему пошуку ПЦ, в надзвичайно складну за структурою «проблему СЕТІ – SETI», тягнуть за собою необхідність обговорення філософсько-культурологічних аспектів як генези самого проекту «СЕТІ – SETI», його соціокультурних засад, так і можливих наслідків щодо його реалізації для людської спільноти.

Культурологія Контакту – важливий сегмент **культурології СЕТІ – SETI** як напряму сучасних соціогуманітарних досліджень. Граничними засадами її формування і подальшого розвитку є праці мислителів минулих епох, в яких у загально-філософському, натурфілософському аспектах обговорювалася проблема *множинності населених світів* (МНС).

Методологічні засади робіт у сфері культурології СЕТІ–SETI, культурології Контакту формувалися в роботах, в яких набувають подальшого розвитку *філософії космізму*, що набув самостійного характеру як напрям розвитку некласичної філософії доби Модерну (друга половина XIX ст.), а також генетично пов'язані з ним дослідження філософських проблем астрономії, астрофізики, практичного освоєння Космосу (друга половина XX – поч. XXI ст.).

Емпіричною засадою розвитку культурології СЕТІ – SETI, культурології контакту, є роботи астрономів, безпосередньо залучених до пошуку проявів активності позаземного розуму у Всесвіті [17; 62; 93; 228; 284; 373; 394]. Протягом минулих десятиліть лави дослідників у сфері СЕТІ – SETI стрімко зростали, до них долучалися нові держави, представники яких вносили в тлумачення проблеми Контакту власні

етнокультурні особливості, відбувалася цілком закономірна зміна поколінь. Співтовариство астрономів, інших фахівців в сфері СЕТІ – SETI в добу Модерну консолідується в певну *субкультуру*, яка перетворюється на інтернаціональну [380, с. 133–134]. Власне революції в астрономії не в останню чергу пов'язані з виникненням радіоастрономії, зумовили зміщення проблеми МНС у конкретно наукову площину, яке відбулося в культурі зрілого Модерну.

Реперними точками в процесі професіоналізації та інституціоналізації робіт у сфері СЕТІ – SETI стають національні і міжнародні *конференції*. Їхнє проведення, публікація матеріалів прискорювали сполучення обговорення технічних проблем із філософсько-культурологічною рефлексією [55; 56; 192; 248; 249; 250]. Варто назвати роботи, які набули енциклопедичного характеру, де власні здобутки влучно поєднуються з талантом популяризаторів [62; 228; 284; 373]. Зокрема, необхідно відзначити ґрунтовну розвідку проблеми СЕТІ–SETI київського професора Ю. Мазора [184]. Внесок у вирішення проблеми СЕТІ–SETI належить і іншим українським вченим, – зокрема, харківському астроному О. В. Архипову, співробітнику Радіоастрономічного Інституту НАН України в Харкові [17].

Важливим складовим елементом емпіричних засад вивчення проблеми СЕТІ–SETI, морфології її буття в універсумі культури не тільки Модерну і постмодерну, але й премодерну є твори літературної *утопії, наукової фантастики (НФ), футурології, прогностики* [58; 324]. Зокрема, данину НФ віддали І. Єфремов (1906–1972), А. Кларк (1917–2007), Ст.Лем (1917–2006), К. Саган (1934–1996), Ф. Хойл (1915–2001) та ін.

Емпіричною засадою досліджень у сфері культурології СЕТІ–SETI, значення якого помітно зростає, є матеріали, що відтворюються і розповсюджуються в Мережі, буття якої в онтології культури створює принципово нові моменти в культуротворчому процесі доби постмодерну [380].

У вивченні гуманітарних аспектів проблеми СЕТІ–SETI традиційно роль лідера належала філософії, підходи якої сприяли вивченню *екзосоціологічних вимірів* можливих Контактів земного людства з ПР, ПЦ. Подальший розвиток досліджень у сфері *філософії культури* водночас стимулював появу екзкультурологічних підходів до проблеми буття ПР у Всесвіті, встановленню Контактів із ним. Показовими в цьому плані були роботи Ю. Жданова (1917–2008) і В. Давидовича (1922–2009), Е. Маркаряна (1929–2011) та

ін., запропоновані підходи в яких потребують подальшого розвитку [188; 250, с. 78–100].

Подальша розбудова концептуальних засад культурології CETI–SETI та її складової частини – культурології Контакту – потребують аналізу концепту «Інший Розум» як універсалії культури, вивчення соціокультурних контекстів становлення програми CETI–SETI в сучасному вигляді; розгляду тих моделей Контакту, які склалися в добу Модерну і постмодерну.

1. Концепт «Інший Розум» як універсалія культури. Уявлення про **Інший розум (ІР), позалюдській розум (ПлР), є фундаментальною універсалією культури**, яка має різну «ступінь проявлення» в кожну з епох її розвитку. Водночас їхні інтерпретації в культурному універсумі утворюють складний і динамічний комплекс, концептуальний кластер. При цьому ансамбль культурних практик кожної епохи претендує на власну інтерпретацію проблеми буття ПлР і – відповідно – **проблеми Контактів** із ним [381]. Інваріантом в них є те, що ця робота, яка відбувається в контексті різних культурних практик минулого і сьогодення, була, в кінцевому рахунку, спрямована на вирішення проблеми самовизначення самої людини в світі, уточнення нею свого місця в системі «Людина – Світ». Іншими словами, імагінативне конструювання образів Інших дозволяло людині краще зрозуміти саму себе. Ретроспекції зазначеної діяльності дають змогу виявити динаміку формування соціокультурних засад сучасного перебігу робіт в сфері CETI – SETI.

Прихід на зміну поліваріантним, образним картинам світу, в контексті яких пропонувалися вирішення проблеми «населеності» Космосу (міфологічним, міфо-релігійним, натурфілософським, релігійним, езотеричним), першої НКС, мав численні наслідки – синхронічні і діахронічні. Вони стосувалися не тільки зміни самого місця науки в культурі, початком її перетворення в сенсоутворююче ядро культури премодерну, але й прискоренням становлення техногенної цивілізації, яка раніше не спостерігалася в попередній історії Землі. Ідея МНС, яка сформувалася за добу Античності і набула там характеру парадигмального знання, згодом міцно закріпилася в культурному універсумі премодерну і Модерну, увійшла до **соціокоду** розвитку європейської, а згодом і світової, культури. Не в останню чергу напрями розвитку цієї плідної лінії розвитку культури, а, отже, і створення засад майбутніх робіт у сфері CETI – SETI, визначив італійський мислитель Дж. Бруно (1548–1600).

Процес *космізації* культури у добу премодерну помітно прискорюється, набирає поліморфного характеру. Зазначений процес розгортається в контексті *утопії* як форми донаукового осягнення майбутнього. Його яскравим репрезентантом стає твір С. Сірано де Бержерака (1619–1655) «Інший світ, або Держави і імперії Місяця» (1657), близький за жанром до філософського роману. Імагінативне конструювання носіїв розуму на інших, позалюдських, субстратних засадах, моделювання їхньої соціальності були не тільки фундаментом нового погляду на відносини «Людина – Світ»; їхня ретроспекція свідчить про те, що вони через механізми культуротворення органічно увійшли у світоглядні, методологічні підвалини майбутніх робіт у сфері СЕТИ – SETI, що розпочалися у добу зрілого Модерну.

Щодо аналізу світоглядних засад проблематики робіт у сфері СЕТИ – SETI мали і інші міркування С. Сірано де Бержерака. Зокрема, відкидаючи ідеї християнського іморталізму, він припускав можливість того, що свідчення про чудеса є наслідком контактів людини з онтологічно, субстратно чужим IP, ПдР (пошук «чудо-контакту» як напрям сучасних робіт в сфері СЕТИ – SETI). Крім того, кожна епоха має власні пересуди, що торкаються і зазначеної проблеми. Його інший твір – «Держави та імперії Сонця», – відбивав загальну впевненість творців нової НКС у населеності всіх без винятку небесних тіл.

Концептуальний поворот у розумінні відносин «Людина – Світ», що відбувся в добу Відродження, виявив **полярність** у вирішенні зазначеної проблеми, яка відбивається в сучасних роботах в сфері СЕТИ – SETI. «Лінію Бруно», яка тлумачила людину як одного з мешканців, «населників» Всесвіту, продовжив Б. Фонтенель (1657–1757), чия творчість поєднала дві епохи в розвитку культури Європи – Відродження і Просвітництво. Його «Бесіди про множинність світів» (1686) мала не абиякий суспільний резонанс. У культурі премодерну відбувається подальша легітимізація світських моделей ПР. У соціокомунікативному просторі Європи схвальних відгуків набула робота Х. Гюйгенса (1629–1695) «Космотеорос» (1698), в якій автор розвивав і обґрунтовував концепцію МНС. Логічним завершенням тенденції щодо легітимізації ідеї ПР, Контакт з ним у семантичному полієпоху стає робота Вольтера (1694–1778) «Мікромегас» (1752), у якій представники ПР для мешканців Землі – не екзотичні тубільці Місяця, а носії більш високої культури. Вольтер моделював колізії, які в різних формах відтворювали його наступники в численних творах

НФ, – Контакту людства, його «кращих представників» із високорозвинutoю ПЦ. Продовжувачем вольтерівської традиції щодо зазначеної моделі Контакту став А. Кларк. І Мікромегас із Сіріусу, і його супутник із Сатурну, як і Посланець із однієї з зірок Галактики в «Фонтанах раю» (1979), знаходять помилки в «Сумі теології» Фоми Аквінського; співпадає також і «інформаційний підсумок» Контакту в творах різних авторів, розділених понад двома століттями.

Інша лінія в осмисленні концептуального повороту в розумінні відносин людини і Всесвіту, також виявилася в добу Відродження; зокрема Б. Паскаль (1623–1662) тлумачив стан людини як «вкинutoї» у Всесвіт, загубленої між полюсами нескінченно великого і нескінченно малого. Тривалий час «лінія Паскаля» перебуває в культурному андеграунді, але в добу постмодерну вона помітно реалізується. «Чорні простори», які вперто мовчать, викликають занепокоєність, що переростає в жах, знаходять відображення в образі «Несамовитого Всесвіту» (Джайнт Нарлікар), «Ми дійшли до кордонів нашого Всесвіту і в просторі і в часі, – зазначає сьогодні відомий астроном Ю. Єфремов, – ми зрозуміли, як утворюються зірки і виявили навколо них планети, – але ніде не знайшли слідів іншого Розуму. Невже ж ми самотні в пустелі Миру? Ця проблема стає серйозним викликом всьому сучасному природознавству» [62, с. 3–27]. Усвідомлення самотності людства серед «Несамовитого Всесвіту» в добу постмодерну перетворюється в проблему не тільки природознавства, але і всієї культури загалом, що не може не активізувати пошуки механізмів *«екзистенційного пом'якшення»* нової ситуації в стосунках «Людина – Всесвіт».

Програма СЕТІ – SETI в тому вигляді, в якому вона склалася в середині ХХ століття, є наслідком розвитку і взаємодії, синергії цілої низки процесів, що розгорнулися в соціокультурному просторі премодерну. Вони були пов'язані не тільки **зі зміною хронотопу буття культури**, формуванням нової моделі світу. Не останнє місце серед них належало процесу *секуляризації культури* премодерну. «Бог Христа – відзначав В. Бібіхін (1938–2004), – вимагає дисципліни, уваги, ... для углядування в обличчя, що звернені до людини і звертаються до неї. Вони зовсім не обов'язково є відображенням самої людини. Привид *інопланетян* (Курсив В.В.Б. – Прим. А.Щ) не йде з сучасної культури» [32, с. 23].

Сферою буття ідеї МНС стає філософія і астрономія, *астрономічна картина світу* премодерну (внаслідок дисциплінарної ор-

ганізації науки нової епохи). Розвиток телескопічної астрономії, астрофізики, прогрес у інших сферах природничо-наукового пізнання дозволив здійснити експериментальну перевірку першої наукової програми МНС – «Населений Місяць», – що виникла ще в добу Античності, а також більш пізньої – «Населений Марс». Зазначена робота науковців у цій сфері передувала тим підходам, які вже в іншу епоху склалися в сфері робіт з СЕТІ – SETI [184, с. 19].

Важливими соціокультурними підставами становлення програми СЕТІ – SETI в сучасному вигляді стають своєрідний культурологічний космізм К. Фламаріона (1842–1925). Невтомний популяризатор астрономії, який зазнав потужного впливу позитивістської системи О.Конта (1898–1858), виходив із того, що «...людство інших світів і людство Землі є одне людство Всесвіту», що «людина є громадянином неба», що «людська сім'я поширюється за межі землі, на інші небесні тіла» [337, с. 217]. Наслідком різноманіття світів у Всесвіті, відкритого астрономією доби Модерну, згідно з К. Фламаріоном, є те, що «на їхніх поверхнях ми визнали існування людських спільнот, що знаходяться на різних стадіях розвитку, відповідно стану населених ними світів» [337, с. 217].

Важливими соціокультурними підставами становлення програми СЕТІ – SETI в сучасному вигляді стають два взаємопов'язані фактори. Перший з них – становлення **філософії космізму** як неklasичного філософського напрямку доби Модерну [28]. Синергія космізму і утопізму як феноменів культури Модерну, дозволила К. Цюлковському (1857–1935) запропонувати різні моделі Контакт з ПР, подальша розбудова яких відбувається вже в Космічну Еру. Космізм стверджував принципово нову ідею про Космос як сферу соціальної, предметно-практичної, виробничої діяльності людства (тобто, того напрямку філософських міркувань і астрономічних досліджень, що згодом перетворяться на підставу пошуку астроінженерної діяльності ПЦ у Всесвіті), про стадії розширення антропосфери на планети Сонячної системи і за її межі, прискорював формування ідеї суб'єктності людства, «сусідами» якого у Всесвіті є інші носії Розуму (тобто, культурологія космізму цілком логічно підводила до ідеї Контакт, спонукала до розгляду цієї проблеми в контексті різних культурних практик). У культурі Модерну виникає також феномен теоретичної, а потім і практичної космонавтики, безпосередньо пов'язаний з філософією космізму, який згодом набув характеру органічної складової частини становлення робіт в сфері СЕТІ – SETI.

Важливим чинником становлення програми СЕТІ – SETI в середині ХХ століття, його глибинною соціокультурною підвалиною стає *нооосферне мислення*, яке також формується на межі ХІХ–ХХ століть. Ідеї В. Вернадського (1863–1945), П. Тейяра де Шардена (1881–1955) щодо ноосфери як нової, вищої стадії еволюції біосфери, становлення якої пов'язане з прогресом у розвитку суспільства, вплинули на перебіг робіт в сфері СЕТІ – SETI; їхня евристика як теоретичних підвалів робіт в сфері СЕТІ – SETI стає дедалі очевидною [378]. Зростання впливу суспільства на процеси, що відбуваються в природі, набуває космічних вимірів; відповідно самі перспективи розширення взаємодії в системі «Природа – Суспільство» сприяють становленню нового розуміння фундаментального відношення «Людина – Світ», частиною останнього компоненту якого є ПР.

Неявною соціокультурною підставою майбутніх робіт у сфері СЕТІ – SETI були і *цивілізаційні дослідження* другої половини ХІХ–першої половини ХХ ст., прогрес у вивченні локальних цивілізацій Землі; динаміка змін хронотопу їхнього існування екстраполювалася на вже космічне майбутнє людства [381].

«Відчуття Космосу», яке стає дедалі потужнішим у культурі Модерну, на тлі космічної самотності людства виявляло філософсько-антропологічні виміри проблеми Контакт, на які звертав увагу К.-Г. Юнг (1875–1961) Людина на Землі, зазначав він, «унікум, який не має порівняльної подоби. Можливість порівняння, а разом із тим і самосвідомості, з'явилася б лише в тому випадку, аби ми змогли б встановити зв'язок із іншими теплокровними людиноподібними істотами, що мешкають, може бути, в інших сузір'ях» [393, с. 24]. Це своєрідне продовження лінії «Бруно – Фламаріон» середини 50-х років ХХ ст., не вичерпувало підходи до проблеми МНС, які склалися в культурі зрілого Модерну.

Для спостережливого ока «мовчання чорних просторів», яке свого часу так лякало Б. Паскаля і не було порушене до сьогодні, було фактом напередодні Космічної Ери з її всеохоплюючим оптимізмом. Тому пророчим виявилось і питання, поставлене влітку далекого вже 1950 року, Е. Фермі (1901–1954) – людиною, яка вперше на Землі здійснила ланцюгову реакцію і розпочала, тим самим, Атомну Еру в історії людства. У бесіді з колегами, котрі відстоювали ідею МНС, множинності ПЦ, він поставив своє знамените питання, яке стало легендою науки: «Де ж вони? Where are They?»

[382]. І дійсно, ми не тільки не побачили переконливого свідоцтва того, що ми не самотні у Всесвіті; Космос навіть і не натякнув про сусідів по Зоряному Будинку. Мовчання Всесвіту приблизно в ті ж самі роки викликало побоювання щодо серійного відтворення «ядерних апокаліпсисів» у зоряному світі у К. Ясперса (1883–1969) [397, с. 221–222].

2. Становлення програми СЕТІ – SETI в сучасному вигляді і культурологія Контакту. Роботи в сфері практичних радіопошуків сигналів ПЦ стають наслідком важливих зрушень у самому універсумі культури зрілого Модерну. Можливо, вирішальною віхою в розвитку кожної техногенної цивілізації (зокрема й ПЦ), стає вихід за межі материнської планети, **вихід у Космос**. Початок Космічної Ери прискорив розгортання робіт у сфері СЕТІ – SETI. Науково-технічною революцією, її творцями був створений ефективний засіб потенційного вирішення зазначеної проблеми, – *радіотехніка*. Її перевагою було те, що вона могла бути засобом не тільки пасивного пошуку – прийому сигналів, відправником яких є ПЦ; радіозв'язок потенційно дозволяв вести активний пошук радіоповідомлень, спрямованих до мешканців Сонячної системи.

Але аналіз культуротворчих процесів доби зрілого Модерну дозволяє виявити ще один важливий фактор становлення програми СЕТІ – SETI в сучасному вигляді, – взаємодію *когнітивного і імагінативного контурів культури* епохи, відповідно «семантичних» і «образних» полів науки і мистецтва в культурному універсумі епохи. Кожна реально функціонуюча НКС формує конкретні семантичні поля, які безпосередньо входять у субстрат культуротворчих процесів епохи, що виявилось вже в добу премодерну. В культурному універсумі епохи вони взаємодіють із образними «імагінативними» полями, які утворюють **художні картини світу** (ХКС) епохи. Ця взаємодія має іноді парадоксальні наслідки. Факт науки може перетворюватися на факт культури, але тут не завжди дотримується принцип еквівалентності; *ПР, ПЦ перетворилися на факти культури, але не стали фактами науки*. Тому відповіді на питання щодо буття ПР, ПЦ шукають не тільки фахівці найрізноманітніших професій – астрономи, фізики, космологи, біологи, антропологи; в колі їхніх міркувань не тільки пошук планет і супутників, на яких можливе життя, можливий устрій чужої свідомості, але й історії з викраденням інопланетянами (абдукції), і зображення «чужих» у НФ і кіно [93]. Особлива роль у взаємодії когні-

тивного і імагінативного контурів культури в осмисленні проблеми ПР, П_лР, стимулом початку робіт у сфері СЕТІ – SETI, належала феномену *наукової фантастики* (НФ) [58; 170].

Культуротворчій процес доби зрілого Модерну, – зокрема і початок практичних робіт у сфері СЕТІ – SETI – визначався його *біполярною геокультурною, геополітичною структурою*. Агональність культури плинної доби мала яскраво виражений амбівалентний характер: з одного боку, вона поставила світ на межу глобальної катастрофи, вперше зробила людство смертним. З другого боку, вона перетворилася на потужний прискорювач науково-технічного прогресу, зробила можливими досягнення, які щодо доби постмодерну опинилися недосяжними.

Біля витоків проблеми Контакт (радіоконтакту) в західному сегменті зрілого Модерну були Д. Кокконі (2014–2008), – професор фізики в Мілані і Катанії (Італія), а потім директор Центру ядерних досліджень у Женеві. З 1947 року він став професором Корнельського університету (США), де, спільно з Ф. Моррісоном (1915–2005), вони оприлюднили статтю про можливість радіозв'язку з ПЦ (1959) [192, с. 177–182]. Майже одночасно Ф. Д. Дрейком були проведені перші практичні радіопошуки сигналів ПЦ (обсерваторія Грін Бенк; 1960; США).

Важливим моментом *інституціоналізації* робіт у сфері СЕТІ – SETI стають національні конференції з зазначеної проблеми. Перша з них в історії науки і культури, присвячена проблемі встановлення міжзоряного зв'язку, відбулася в 1961 (Грін Бенк; Західна Вірджинія). Її тема – розумне життя за межами Землі. Організована вона була Радою космічних наук при академії наук США; керував нею О. Струве (1897–1963), – радикально налаштований фахівець-астроном, який дотримувався неортодоксальних поглядів щодо місця і ролі ПР у Всесвіті. Він уважав ПР чинником космологічних процесів, феноменологія яких може бути, при певних умовах, емпірично зафіксованою астрономами. В коло учасників входили одинадцять представників різних галузей знання, – не тільки астрономи, але й біохімік, етолог [192; 285]. Саме тут було сформульоване знамените «рівняння Дрейка», яке перетворилося на методологічну базу всього подальшого обговорення проблеми СЕТІ [184, с. 528]. Організатори вжили певних заходів щодо блокування інформації про конференцію, бо обговорювати питання, винесені на неї, могло тягнути репутаційні втрати на тлі «уфологічного буму», який роз-

почався в США з 1947 року і стрімко охопив медіапростір західного сектору зрілого Модерну взагалі.

Радянський сегмент доби зрілого Модерну відреагував на конференцію в США з певним запізненням. У травні 1964 р. в Бюракані, якому судилося в подальшому відіграти помітну роль в *інституціоналізації* робіт у сфері СЕТИ – SETI, відбулася організована Астрономічною Радою АН СРСР, Державним Астрономічним інститутом ім. П.К. Штернберга і Бюраканською астрофізичною обсерваторією АН АрмРСР Всесоюзна нарада, присвячена обговоренню проблеми ПЦ і можливості встановлення зв'язків із ними. Одним із організаторів наради був академік В. Амбарцумян (1908–1996). Висновок наради був оптимістичним, – проблема встановлення зв'язку з ПЦ є цілком назрілою, актуальною науковою проблемою; було намічено шляхи експериментальних досліджень із пошуку сигналів від ПЦ [56].

У соціокультурному просторі радянського Модерну аналогічну, піонерську роль щодо початку пошуків радіосигналів ПЦ, відіграла стаття І. Шкловського (1916–1985), яка вийшла друком у 1960 році [372]. Часовий розрив із американським «першодруком» Д. Кокконі і Ф. Моррісона був тут мінімальним, – на відміну від організаційної, інституціональної сторони, яка виявилася більш інерційною. Згодом, із п'ятирічної нагоди запуску першого штучного супутника Землі, стаття І. Шкловського перетворилася на монографію, яка витримала сім видань і відіграла унікальну, системоутворюючу роль у легітимізації проблеми пошуку ПЦ у соціокультурному просторі радянського Модерну [373].

Слід зазначити, що І. Шкловському належала помітна роль у встановленні робочих контактів, сумісна праця на новому напрямі досліджень із К. Саганом; відбувалася *консолідація, інтернаціоналізація*, вихід за межі етнокультурних, етнополітичних кордонів тієї субкультури астрономів і інших фахівців, налаштованих на дослідження проблем ПР, ПЦ. Поступове розширення кроскультурних зв'язків, синергія зусиль фахівців, що працювали в різних культурних традиціях, належали до різних геокультурних регіонів Модерну, дало можливість зробити принципово новий крок не тільки в завершенні формування *сучасної парадигми пошуків ПР, ПЦ*, а й у визначенні, легітимізації низки *субпарадигм*, що регулювали і продовжують регулювати напрями цієї роботи протягом наступних десятиліть.

Важливою віхою становлення програми СЕТИ – SETI в сучасному вигляді з'явилася Перша радянсько-американська конференція з проблеми СЕТИ, що відбулася в Бюраканській астрофізичній обсерваторії (Бюракан, Вірменія), 5-11 вересня 1971 р. У ході обговорення стану і перспектив робіт у сфері СЕТИ – SETI знайшов відображення міждисциплінарний характер проблеми, що відповідає специфіці неklasичної науки.

На десяти засіданнях конференції в Бюракані обговорювалися ті «складові», які, відповідно до декартівської методології, розкривали зміст робіт у сфері СЕТИ – SETI: інші планетні системи [250, с. 15–42]; позаземне життя [250, с. 43–63]; еволюцію розуму [250, с. 64–65]; еволюцію технологічних цивілізацій [250, с. 78–100]; тривалість існування технологічно розвинутої цивілізації [250, с. 130–138]; кількість технологічно розвинутих цивілізацій в Галактиці [250, с. 139–162]; можливості виявлення астроінженерної діяльності в астрофізичних явищах [250, с. 163–199]; методи контакту [249, с. 200–292]; дешифровка змісту Повідомлення [250, с. 293–307]; можливі наслідки Контакту [250, с. 307–318]. Крім іншого, синергійний ефект обговорення проблеми сприяв формуванню теоретичних і емпіричних засад подальшої розбудови **екзокультурології** як сфери соціогуманітарного пізнання, предметними сферами, пізнавальними «полями» якої стають культурологія СЕТИ – SETI і культурологія Контакту.

У роботі конференції, у виступах її учасників було визначені основні напрями робіт (*субпарадигм*), що проводилися протягом шести наступних десятиліть. Це, перш за все, «класика SETI»: Радіозв'язок; пошук космічного зонду «чужих» у Сонячній системі; пошук астроінженерних проявів діяльності ПЦ; нарешті, пошуки слідів «палеовізиту», – перегляду під новим, космічним, кутом зору, змісту ряду артефактів культур минулого або геологічних, палеонтологічних знахідок [62; 248; 249; 250]. Усі зазначені підходи, своєрідні «локальні парадигми», і напрями роботи об'єднував оптимізм щодо множинності ПЦ, широкої поширеності розумного життя у Всесвіті, «синхронізації» існування осередків розумного життя в Галактиці із земною цивілізацією, універсальності водно-вуглецевого життя як субстратних підстав ПР – партнерів по можливому і бажаному діалогу [250].

3. Культурологія Контакту доби Модерну і постмодерну: між надією і розпачем. Всебічна криза техногенної цивілізації

Землі, яку відобразила ситуація постмодерну, на могла не позначитися і на проблемі СЕТІ – SETI. Слід зазначити, що вплив цей мав амбівалентний характер. З одного боку, зовсім не випадково відбувається гуманітаризація проблеми. «Культура дозволяє нам визначити, – вважають і сучасні психологи, – хто ми такі, що для нас є важливим, дозволяє нам спілкуватися з іншими людьми, мати справу з природним і соціальним оточенням. ...З допомогою культури ми мислимо, відчуваємо і взаємодіємо з реальністю... Оскільки ми мислимо з допомогою культури, усвідомити власну культуру достатньо складно» [252, с. 110]. Подальший розвиток робіт у сфері СЕТІ–SETI підтвердив актуальність юнгіанських підходів до проблеми ПР, ПЦ, сформульованих ще напередодні Космічної Ери. Тому важливим засобом самоусвідомлення власної культури, як і гадав К.-Г. Юнг (і не тільки він), є діалог, тобто Контакт з іншими носіями ПР у Галактиці. У відчуттях сучасної людини як земної істоти, її ізольованості, вважав К. Ясперс, не відбудеться «ніяких змін, доки ми не будемо мати реальних даних щодо існування в космосі інших розумних істот» [397, с.248].

З іншого боку, ознакою нової епохи в розвитку культури стає «парадокс Фермі», феномен «Великого Мовчання Космосу», невіршеність якого помітно активізує **«вторинне» міфотворення** – незмінний супутник глибоких, якісних соціокультурних трансформацій [382]. «Парадокс Фермі», з яким зіткнулася наука, перш за все, постнекласична, стає загальною проблемою культури. Він помітно прискорює осмислення суб'єктності людства в негативній формі (можливість актуальної смертності в ядерній війні), стимулювало екстраполяції земної ситуації не тільки в сенсі ядерної загрози, але й інших криз і викликів, на навколишній Всесвіт; цю небезпеку ясно побачив К. Ясперс, інші представники некласичної філософії, занепокоєні долею земної цивілізації [379].

«Парадокс Фермі», феномен «Великого Мовчання Космосу» спонукав до необхідності розширення соціокультурних підстав реалізації програм СЕТІ – SETI; ця обставина починає усвідомлюватися і в **астрономічній субкультурі**, налаштованій на пошук ПР, ПЦ. У 1975 році В. Шварцман (1945–1987) вперше вказав на те, що пошук ВР – це завдання не тільки наукової, але і всієї людської культури загалом [248; 249]. У міжзор'яні радіопередачі, вважав він, слід включати, в першу чергу, інформацію про мистецтво, музику, ігри тощо. В. Шварцман доклав чималих зусиль щодо технологій

пошуку ПЦ в оптичному діапазоні. Зокрема, ним було запропоновано проєкт *МАНІЯ* (МАНІЯ – рос. Многоканальный Анализатор Наносекундных Изменений Яркости), який був схвально зустрінтий фахівцями на засіданні школи-семінару з проблем СЕТІ в станиці Зеленчукській (1975). Але «гуманітарну» частину його виступу було секвестровано, бо більшість присутніх її просто не зрозуміли. Затвердити культурологічний підхід до проблеми СЕТІ – СЕТІ В. Шварцману вдалося тільки на другій радянсько-американській конференції «Пошук розумного життя у Всесвіті» (Таллінн; Естонська РСР, 1981), тобто через п'ять років [248, с. 421–423; 249, с. 230–236]. Цей підхід сьогодні не викликає жодних сумнівів у фахівців, він перетворився на методологічну складову робіт у сфері СЕТІ – СЕТІ [184, с. 122–125].

У соціокультурному просторі Модерну, попри невпинне розширення робіт у сфері СЕТІ–СЕТІ, долучення до них фахівців різних напрямів досліджень, носіїв різних культурних традицій, з одного боку, і зростання труднощів у пошуках ПР, ПЦ, впертому «Мовчанні Всесвіту», – з іншого, визначилися і набули подальшого розвитку в ситуації постмодерну різні **моделі Контакту**. Безумовно, зупинитися на всіх у суворо окреслених межах зазначеного дослідження немає можливості, але увагу до себе привертають найбільш стійкі і розповсюджені в медійному, соціокомунікативному просторі сьогодення.

Отже, це умовно **«Контакт-прогрес»**, – концепція, яка є, до певної міри, **інерцією Модерну**. Впевненість у прогресивному значенні Контакту в подальшому розвитку людства поділяли учасники історичної події, – Першої радянсько-американської конференції з проблеми СЕТІ. Один із організаторів конференції, академік В. Амбарцумян, підкреслював, що за своїм значенням встановлення Контакту можна порівняти (або навіть уважати більш важливим), аніж запуск першого штучного супутника Землі чи практичне отримання атомної енергії, 75 річниця якого була відзначена в 2020 році [250].

Реалізація численних національних програм СЕТІ–СЕТІ на початковому етапі мало яскраво виражену «технооптимістичну» забарвленість; як показали обговорення на конференції в Бюракані, питання про адресатів відправлення радіоповідомлень розглядалися «за умовчанням»; домінантою розгляду був антропоцентризм і стихійний геокультурний ізоморфізм, – можливі співрозмовники

мислилися ізоморфними щодо людства. Підсумком Контакту мислилося становлення своєрідних «мережевих структур» – «Великого Кільця» І. Єфремова (1906–1972), «Галактичного Співтовариства» Р. Брейсуелла (1921–2007). (Необхідно зазначити, що за своєю значущістю «Туманність Андромеди» І. Єфремова, у якій знайшла відбиток концепція «Великого Кільця», знаходиться в одному ряду зі здобутками Т. Мора, Т. Кампанелли, Ф. Бекона та ін. В образній формі тут розкрито невідворотність формування нового хронотопу буття людства, контакти з іншими, братерськими світами, як умовами його подальшого стабільного існування. Іншим полюсом утопічної свідомості епохи зрілого Модерну, його радянського сегменту стає антиутопія Д. Андрєєва (1906–1959) «Роза Світу» (оприлюднена в 1991, розповсюджувалася в Самвидаві). Якщо перша виходила з антропоцентриських настанов щодо вирішення проблеми Контакту людства з ПР у ньютонівській моделі світобудови, то інша – виходила з наявності множинності форм ПР, П_лР, локусами буття яких є різні виміри багатовимірного Універсуму, органічною частиною якого є Земля. Ідея метацивілізацій набула подальшого розвитку з розгортанням робіт у сфері СЕТІ – SETI; тут варто згадати й ідею взаємодії «доменів», утворюваних ПЦ на певному етапі їхнього розвитку; ідею галактичного «екзобанку» знань, до якого входять і акумулюються здобутки як актуально існуючих ПЦ, так і тих, що в різні часи і з різних причин припинили власне існування [62; 103; 229].

У соціокультурному просторі постмодерну *фіналістські установки* почали помітно тіснити «необмежений прогресизм» в оцінці перспектив людини не тільки в світі, але і «Світі Світів» – Всесвіті, – притаманний Модерну. Тому альтернативою щодо зазначеної моделі є «**Контакт-катастрофа**», в якій знайшла відображення всебічна криза техногенної цивілізації, невирішеність (і невирішуваність) глобальних проблем сучасності, наближення до точки «*Технологічної Сингулярності*», переростають у «Контакт-фобії» [62; 324]. Не в останню чергу «Контакт-фобії» були пов'язані з початком робіт у сфері **МЕТІ** (від англ. Messaging to Extra-Terrestrial Intelligence – послання позаземним цивілізаціям – спроби передачі міжзоряних послань від людства імовірним розумним істотам за межами Сонячної системи). У 1995 році астрономи М. Майор і Д. Кело за допомогою надточного спектрометра виявили похитування зірки 51 Пегаса з періодом 4,23 діб і тим самим

відкрили першу екзопланету за межами Сонячної системи (Нобелівська премія з фізики за 2019 р).

Помітна активізація робіт у сфері МЕТІ, *екзокомунікативної активності* людства, була пов'язана з відкриттям екзопланет, виявлення морфології планетних систем за межами Сонячної системи. Радіоповідомлення почали направлятися вже до конкретних нововідкритих зоряних систем. І водночас висловлюються думки, що поява «МЕТІ-проектів», сама екзокомунікативна активність, спрямування сигналів невідомим адресатам, можуть мати вкрай негативні наслідки, а підсумком реалізації «SETI-проектів» – отримані радіосигнали – можуть стати інформаційною зброєю агресивних ПЦ [380].

«**Контакт-фобії**» були пов'язані вже з більш широкою проблемою, – суб'єктністю діалогу між цивілізаціями, розділеними міжзоряним простором і, можливо, різноякісними субстратними підставами. Якщо редукувати виниклу методологічну проблему екзокомунікативної активності людства до рівня буденності з метою створення максимальної наочності, то вона зводиться до питань, – а хто може виявитися «на іншому кінці дроту»? І які можуть бути наслідки початку самого діалогу?

Фобії, пов'язані з можливими наслідками екзокомунікативної активності людства, встановлення Контакт з ПЦ, набувають форми гіпотез щодо *позаземного штучного інтелекту* (ПШІ) як потенційного суб'єкта Контакт, небажаного «екзокультурного актора» щодо цивілізації Землі. Негативні сценарії діалогу з ПШІ, піднімають, своєю чергою, проблеми «доброякісності сигналу» і «SETI-хакера». У тих чи інших районах Галактики ПШІ цілком міг стати несподіваним нащадком «еволюції вуглецю». І в більш-менш віддаленому минулому тих чи інших планет і зоряних систем ПШІ вже здійснив «згортання» попередньої, біологічної, стадії розвитку ПР; боротьба штучного і людського світів, яка лише намічається на сучасному етапі розвитку техногенної цивілізації Землі, в Галактиці давно завершилася перемогою першого. На галактичному рівні неодноразово могла складатися ситуація, що нагадує *метаморфізм комах*: «яйце – гусениця – лялечка – метелик». Безперечно й те, що цей процес зміни субстратних засад розвитку ВР міг мати вкрай болючий і навіть драматичний характер. Як і сам контакт людства як космічного суб'єкта з «*цивілізаціями-метаморфами*» [380].

Виходячи з нового розуміння Населеного Всесвіту як фрагментованого Світу Світів, чужих (і ворожих) один одному, екзокому-

нікативна активність, спрямована на встановлення контактів із ПЦ (зокрема, посилення радіосигналів) створюють небезпеку. Інструментом непередбачуваного втручання в земну соціокультурну систему якщо і не ворожого, то чужого розуму, ПдР, можуть стати радіопередачі від невідомих адресатів.

Тяжінючою конструкцією щодо зазначеної попередньої моделі є інша – «**Контакт постантропологічний**». ПЦ, що знаходяться на іншому якісно новому етапі «постлюдства», можуть не мати мотивації для встановлення Контакту з тими, хто знаходиться на більш низькому рівні розвитку. Вектором руху людства в цьому напрямку є не тільки феномен «постлюдини», кіборга, появи інтелекту на «кремнієвій основі». У цій смисловій площині знаходиться можливість «**оцифрування**» самої людини, людства загалом, «відхід у Мережу» як нове середовище існування. Сама по собі ця можливість не є статичною; можна уявити, що форми її реалізації можуть змінюватися, еволюціонувати – від технічних систем, що є подібними до Всесвітньої Павутини, до певних астрономічних об'єктів, які були перетворені на «природні носії» віртуальних світів, **віртуалізованих ПЦ**.

Тому в Галактиці можливі парадоксальні ситуації – планети, для зовнішнього, «молодого» за техніко-технологічним рівнем, спостерігача позбавлені біосфери (на кшталт Венери), – можуть бути носіями **віртуальних ноосфер**. Ноосферизм, таким чином, у своєму космічному вимірі може стати підставою для обґрунтування нової форми існування ПР у вигляді **криптоноосфер** (від грец. *κρυπτός* – «прихований» і «ноосфера»). Зазначимо, що концепція криптоноосфер еволюціонує в напрямку звичного філософам **шеллінґіанського гілозоїзму** доби пізнього премодерну. Пошук подібних об'єктів, однією з кандидатур на які є гіпотетичний «Космічний Суб'єкт» В. А. Лефевра (1936–2020), може стати в найближчому майбутньому одним із сегментів, напрямів програми «СЕТІ – СЕТІ» [378]. Можливо, феномен криптоноосфер у Галактиці здатен пролити світло щодо мети астроінженерної діяльності розвинутих ПЦ – не «терроформування» планет під систему «біосфера – ноосфера», а їхнього перетворення на інформаційні системи, на своєрідні «астрономічні суперсервери», здатні реалізовувати комп'ютерну симуляцію цілих світів.

Модель безплідного Контакту людства з ПЦ, що знаходиться «між» «Контакт-прогресом» і «Контакт-катастрофою», є «**Кон-**

такт-Зеро»; його запропонував О. Зинов'єв (1922–2006). Базовим уявленням при формуванні цієї моделі є граничний антропоцентризм, якого дотримується автор. «Скільки б не було у Всесвіті світів, вони всі в основному однакові» [100, с. 233], Тому О. Зинов'єв ставить під сумнів широко поширену в культурі Модерну впевненість у тому, що «зустріч з інопланетянами сприятиме прогресу нашого пізнання». «У чому і для чого?– запитує автор вустами свого героя. І відповідає – Прогрес... пізнання давно досяг стелі і став надмірним. Кожний новий крок на цьому шляху наближує світову катастрофу» [100, с. 434]. Перетворення інформації, отриманої від ПЦ, на феномен «небезпечного знання», питома вага якого в глобальному фонді знань істотно зростає в зв'язку з тенденцією перетворення техногенної цивілізації на «суспільство ризику», може набути загрозливих, руйнівних форм щодо як техніко-технологічних, так і соціальних підвалин земної цивілізації [380].

«Контакт: прямий, латентний». Обговорення проблеми СЕТИ – SETI вже в Бюракані показало стимулююче значення при її розгляді перших *проектів міжзоряних польотів*. Сама можливість їхнього здійснення на досягнутому рівні техніко-технологічного розвитку людства викликала і викликає скептицизм переважної більшості фахівців, зокрема до робіт у сфері СЕТИ – SETI [250, с. 132–176]. Але вже в Бюракані в 1971 році остаточно формується субпарадигма пошуків ПЦ, – це проблема пошуків *інопланетного зонду в Сонячній системі*. Ця тема стає напрочуд популярною на зльоті Космічної Ери і набуває стрімкого розвитку. До речі, цей скептицизм не в останню чергу (по при низці інших обставин), є причиною того, що альтернативна програма буття ПР, його актуальної активності в навколосемному просторі, океанах, атмосфері Землі – «UFO»-програма (від англ. Unidentified Flying Object – непізнаний літаючий об'єкт) – здебільшого лишається за межами науки, а її адаптація іноді набувала трагічних наслідків для авторів внаслідок остракізму з боку наукового співтовариства. Але в добу постмодерну тут спостерігається послаблення інтересу до проблеми: навіть поява «підозрілого» на предмет штучності «астероїду» Оумуамуа з незвичними фізичними параметрами викликала тільки локальне збурення в Мережі.

Але модель «Контакт: прямий, латентний» трансформувалася у модель «**Прихований Контакт**», який досліджувати можна і потрібніми засобами військової контррозвідки. Пошук розумної діяльно-

сті, що застосовує свідоме маскування, – вважає О. Архипов, – потребує використання методів військової розвідки і криміналістики, спрямованих на боротьбу з камуфляжем, а не «презумпції природного», притаманної сучасним пошукам позаземних цивілізацій» [17, с. 168]. Підставою для таких тверджень стало накопичення спостережень аномальних явищ на поверхні Місяця та в навколомісячному просторі протягом 60-х початку 90-х рр. ХХ ст.

Залежність проявів культурологічних вимірів проблеми СЕТІ–СЕТІ від того соціокультурного контексту проявилася і в еволюції моделі «Палеоконтакт», витоки якої в радянському сегменті зрілого Модерну були пов'язані з ім'ям М. Агреста (1915–2005), а в західному сегменті зрілого Модерну – з «теорією стародавньої астронавтики». Зазначена субпарадигма проблеми СЕТІ–СЕТІ викликала напрочуд стійкий і одностайний осуд із боку співтовариства гуманітаріїв, однією з причин якого була наявність «двох культур» у зрілому Модерні. Але в культурі постмодерну відбулося повернення до ідеї палеоконтакту на новому, як концептуальному, так і екзокультурному рівні. Зокрема, отримала «друге дихання» концепція «Населеного Місяця», – якщо не вдається переконати в реальності палеовізиту на «земному» етнокультурному матеріалі, то варто шукати доказів його реальності за межами Землі, на її природному супутнику. Але вже у вигляді розгорнутої програми археологічних досліджень на поверхні Місяця. І, можливо, ці майбутні дослідження, їхні здобутки, стануть тією «золотою акцією», яка твердо закріпить модель «Палеоконтакт» у культурі.

«Контакт-трансценденція». Проблема СЕТІ – СЕТІ, зазвичай, розглядалася в рамках секулярно-раціоналістичних координат культури зрілого Модерну. Якщо в культурі зрілого Модерну секулярні ціннісні установки блокували рецепцію ідей і підходів до проблеми ПР, що виникли в контексті інших культурних практик і, відповідно, епох, то входження в ситуацію постмодерну різко змінило ситуацію, а отже, і контексти буття проблеми СЕТІ – СЕТІ. Відбувається відхід від концепції ПР, ПЦ до більш невизначених уявлень про ІР, ПЛР, притаманних традиційному суспільству і, здавалося б, подоланими у добу премодерну, гучніше лунають «голоси Погойбіччя».

У новій соціокультурній ситуації всебічної кризи техногенної цивілізації помітно пожвавилися екзистенційні форми надії, які отримали космічний вимір, перетворилися на своєрідну *космічну сотеріоло-*

гію. Ці форми надії, – своєрідні форми «екзистенційного пом'якшення» сприйняття людиною людинонесумірного Космосу (іноді цілком не усвідомлені і не артикульовані), – на те, що в природі існують якісь «вищі» сили. Плакаються надії на те, що носії ПЛР здатні в критичний момент прийти на допомогу не лише окремій людині особисто, але всьому людству. Носії ПЛР володіють для цього практично необмеженими можливостями. І якщо протягом попередніх століть подібні надії пов'язувалися з надприродними силами (традиційно-доктринальні релігії), то сьогодні, в умовах наростаючої кризи – з космічними надвілізациями (рухи «New Age»).

Однією з точок фокусування цих культурних трендів в універсумі культури постмодерну стало вчення *Живої Етики*, – зокрема, про *Ієрархію Розумів* у Всесвіті. Цілком відкидати гносеологічну евристику зазначеного підходу було б вкрай необачно. Якщо взяти до уваги характер зореутворення в нашій Галактиці, специфіку формування планетних систем у ході еволюції нашої зоряної системи, то часовий люффт між виникненням перших ПЦ, з одного боку, і людства – з іншого, може скласти від 4 до 10 млрд. років [184, с. 53]. Тому не випадково фахівці-астрономи вбачають навіть ознаки штучності у самій будові Сонячної системи. Її утворення розглядалося від часів І. Канта як природній процес, але сьогодні іноді тлумачиться як експеримент Надрозуму, що викликає хворобливий розголос у засобах масової інформації [184, с. 174–175; 394, с. 84–96]. Космокреативна діяльність високо розвинутих ПЦ, що випередили людство на мільярди років, які перетворилися на космологічний фактор, може стати основою для виникнення вертикально інтегрованої Метацивілізації (або низки метацивілізацій). Тому ті з ПЦ Галактики і навіть Метagalактики, зокрема і цивілізація Землі, які знаходяться на ранніх стадіях еволюції, цілком можуть і не усвідомлювати в повній мірі «чужої» присутності в ареалі свого існування.

Зростання впливу на постановку проблеми Контакту не тільки НФ, кінофантастики, але і езотеричних культурних практик, – характерна особливість трансформації уявлень про ІР, ВР, П_гР в епоху постмодерну. Зазначимо феномен *ченнелінгу* (від англ. channeling – «прокладання каналу» або «передача по каналу»), – передача інформації від свідомості, яка не перебуває у людській подобі, до окремої людини і людства загалом. У соціокультурному просторі постмодерну, в контексті релігійно-філософських рухів «New Age», він отримав помітне поширення. І не в останню чергу

внаслідок того, що він відбив проблему пошуку ПЦ, встановлення контактів з IP, ПЛР, в звичній, життєво-практичній формі [383].

Заслуговує на увагу також і модель **«Контакт-імагінація»**. Епоха постмодерну виявила, підкреслила кластерний характер проблеми ВР, ПЦ, – перш за все, відсутність «жорсткої» демаркації між різними культурними практиками, «дрейф» ідей, образів, концепцій між ними, зафіксований у феномені НФ. Саме тут відбувається активна взаємодія когнітивного і імагінативного контурів культури Модерну і постмодерну та образного полів науки і літератури, мистецтва. Так, своєрідне «імагінативне моделювання», здійснене Ф. Хойлом («Чорна Хмара»), Ст. Лемом («Солярис», «Голос Неба»; «Фіаско»), давало певні підстави для сумнівів у своєрідному «повзучому антропоморфізмі», який був (і багато в чому продовжує залишатися «за замовчуванням») методологічною основою для реалізації SETI-програм [58; 62]. Плідність «Контакт-імагінації» підкреслюють постійні посилання на здобутки НФ при обговоренні перебігу робіт у сфері SETI – SETI.

Входження в ситуацію постмодерну, що відобразила кризу земної техногенної цивілізації, безпосередньо позначилося на постановці проблеми SETI–SETI, контекстах її буття в культурі і в інших моментах; так формується модель **«Контакт-парадокс»**. Зміна форм буття науки в культурі постмодерну (феномен *девіантної науки*, репрезентантом якої є уфологія; «теорія стародавньої астронавтики»; концепція «метанаукового знання» в Живій Етиці; концепція «Геї-організму» як суб'єкта Контакту тощо). Потенційні зміни *моделі світу*, яка притаманна сучасному стану земної цивілізації, можуть бути пов'язаними з іншими феноменами сучасного наукового андеграунду, – *евреттикою*, *концепцією «рівнобіжних світів»*, *фізикою торсіонних полів* тощо.

Амбівалентність епохи постмодерну (загрози / можливості) веде до нового прочитання, виникнення на новому рівні моделі **«Контакт-прогрес: нове прочитання»**. Сама по собі ця можливість не є статичною; вона може змінюватися. Позитивні сценарії виходять із потенційною величезної віддачі від «SETI-проектів», – особливо стосовно вельми скромних внесків, зроблених у пошуках радіоконтактів з ПЦ. Не випадково, думку, співзвучну з ідеями Живіої Етики, з одного боку, і сучасної глобалістики, – з іншого, висловлював і В. Налімов (1910–1997) радянський і російський математик і філософ. Він, зокрема, стверджував, що «в нинішній пла-

нетарній ситуації можна сподіватися тільки на допомогу інопланетян» [206, с. 3]. Аргументи на користь розвитку екозокомунікативної активності людства, пошукам Контакту дає *синергетична парадигма* у розвитку постнекласичної науки, заснована на відображенні динамічних аспектів об'єктивної реальності, ключовою категорією якої є «нелінійність» (нестійкість). У нерівноважних умовах, в яких перебувають ПЦ у певні моменти своєї еволюції, відбувається зростання і накопичення інформації. Сам по собі цей процес не є статичним; його динаміка може суттєво змінюватися. Мірою впорядкованості (організації) системи, зокрема і космічних цивілізацій (ПЦ і людства) є *інформація*, а мірою безладдя – *ентропія*. Тенденція зростання інформації характерна для відкритих систем, а ентропія – для закритих, ізольованих. Тому специфікою ПЦ, її існування як дисипативної системи є постійний обмін не тільки речовиною і енергією, але й інформацією. Фактом стійкості розвитку космічної цивілізації (чи то йде мова про людство, чи то про ПЦ Галактики) – є обмін не тільки речовиною і енергією з навколишнім світом, Всесвітом, а й інформацією, включення до галактичного екзобанку знань, створених як актуально існуючими цивілізаціями, так і цивілізаціями, що вже пішли, канули в Лету.

Певні підсумки на шляху осмислення проблеми Контакту в культурології CETI-SETI. Розгляд соціокультурних підстав робіт у сфері CETI – SETI, що сформувалися в культурному універсумі премодерну, їхня еволюція в контексті соціокультурних реалій Модерну і постмодерну свідчить про те, що пошук ПР – важлива умова самоусвідомлення себе як окремою людиною, так і людством загалом. Розвиток концепції множинності населених світів, виникнення філософії космізму, розвиток цивілізаційних досліджень створили засади для переходу до практичного пошуку позаземних цивілізацій засобами радіотехніки. Аналіз національних і міжнародних форм інституціоналізації робіт у сфері CETI – SETI, їхніх соціокультурних вимірів дозволяє виявити основні напрями пошуків ПЦ, зумовлених станом сучасної культури, плідність крос-культурних взаємодій в цій сфері наукових досліджень. Еволюція підходів щодо можливих наслідків Контакту з ПР у соціокультурному просторі зрілого Модерну і постмодерну знаходить відображення в різних моделях Контакту. Їхня кількість невпинно зростає, їхня динаміка потребує постійного моніторингу культурного універсуму, важливим інструментом якого є культурологія CETI – SETI.